jos statybos laikotarpiu. Deja, šių pamatų eksponuoti *in situ* neįmanoma dėl aukščių skirtumų, tačiau pamatų vieta bus pažymėta naujai suformuotoje paviršiaus dangoje.

Šiauliai Cathedral

In 2020, a field evaluation and survey were conducted in the churchyard of Šiauliai Cathedral. 89 m^2 were excavated, 2222 m^2 surveyed. A 17th–20th-century cultural layer up to 2.1 m thick was recorded (Fig. 1). 92 burials (Fig. 2) dating to the 15th–18th centuries were discovered at a depth of 1–1.8 m with the heads to the W. 15th–18th-century grave goods: knives (Fig. 3), rings, and coins were found with the burials. However, the 17th-century cultural layer also contained 9th–12th-century pagan-era finds, i.e. a cruciform pin and a penannular brooch (Fig. 4). Based on these finds, the assumption was made that prior to the establishment of the Christian shrine, the Semigallians who lived there had selected this site for their own ritual ceremonies. 46 burials were relocated and anthropological investigations conducted on them. It was determined that 19 are male, 15 female, and 11 children. The average age is 29.7. 37 of the 46 skeletons displayed pathologies characteristic of Medieval townspeople. The survey yielded many 11th–19th-century finds: rings, coins, sherds of household pottery and structural ceramics, and other metal artefacts including an 11th–15th-century penannular brooch with zoomorphic terminals. The survey also produced an especially large quantity of bones, the minimum number of individuals being 254. The foundation of the first Šiauliai church built in the 15th century was also unearthed in this stage of the investigation (Fig. 5). The cathedral building is covering part of the foundation. From this the assumption has been made that in erecting the cathedral, the first church was already run down or had been demolished, which changes the assumption made in historical sources.

Eglė Šatavičė, Tadas Šimanauskas, Vida Indrulėnaitė-Šimanauskienė

Vilniaus Didžiosios sinagogos liekanų tyrimai

Vilniuje, sklype Vokiečių g. 13A ir Žydų g., buvo tęsiami čia iki 1957 m. stovėjusios Didžiosios sinagogos statinių liekanų (UK 41887) detalieji archeologiniai tyrimai. Didžiosios sinagogos kompleksą 2011 m. pradėjo tirti Z. Baubonis ir M. Mačiulis (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 295–302), 2015 m. komplekso teritorijoje geofizinius tyrimus atliko M. Daubaro, J. Seligmano ir Z. Baubonio vadovaujama komanda (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 564), kuri nustatė būsimų tyrimų perspektyviausias vietas. 2016 m. tyrimų metu tikslinti ankstesnių metų geofiziniais tyrimais surinkti duomenys, aptikti pirčių pastato pamatai (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 217–220). 2017 m. tyrimus pratęsė ta pati tyrėjų grupė, tyrusi pirčių pastato struktūras, dviejų ritualinių vonių – mikvių liekanas (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 256–258). 2018 m. S. Širvydaitė, J. Seligman, Z. Baubonis ir J. Račas atliko archeologinius tyrimus, kurių metu darant išpjovas siekta nustatyti anksčiau šioje vietoje stovėjusių pastatų dydžius, išorines sienas ir struktūras (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 272–276). 2019 m. G. Zabiela, J. Račas ir J. Seligman ištyrė 6 perkasas – bendro 167,5 m^2 dydžio plotus. Fiksuotas iki 2,6 m storio kultūrinis sluoksnis su griuvenomis, suformuotas XX a. sinagogos pastatų griovimo bei vėlesnio paviršiaus niveliavimo darbų metu. Ištirtose perkasose aptikti buvusios sinagogos pastato

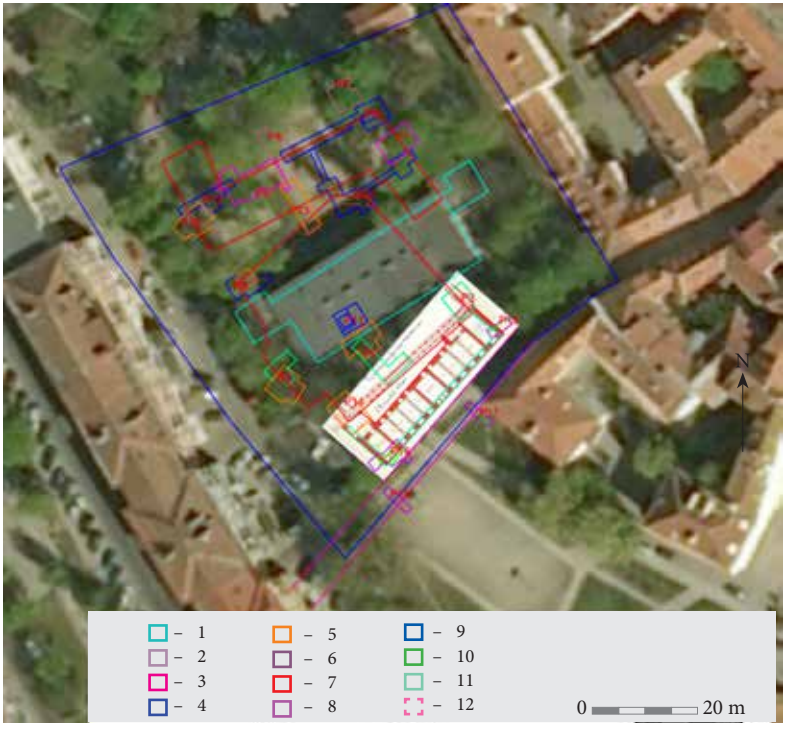

1 pav. Situacijos ir ankstesnių tyrimų suvestinis planas: 1 – 2011 m. tyrimai; 2 – 2016 m. tyrimai; 3 – 2017 m. tyrimai; 4 – 2018 m. tyrimai; 5 – 2019 m. tyrimai; 6 – sinagogos išorinė siena pagal archeologinius duomenis; 7 – pastatų kontūrai pagal XX a. pradžios planus; 8 – 2020 m. vykdyti tyrimai; 9 – Vilniaus Didžiosios sinagogos liekanos (UK 41887); 10 – 2020 m. tyrimų metu aptikti mūrai; 11 – spėjama bibliotekos pasato sienos vieta; 12 – spėjama Žydų gatvės riba. J. Račo brėž.

Fig. 1. Situation and synoptic plan of the earlier investigations: 1 – 2011 investigation, 2 – 2016 investigation; 3 – 2017 investigation; 4 – 2018 investigation; 5 – 2019 investigation; 6 – the synagogue's exterior wall according to the archaeological data; 7 – the building's outline according to early 20th-century plans; 8 – 2020 investigation; 9 – the remains of the Great Synagogue of Vilnius (UK 41887); 10 – walls discovered during the 2020 investigation; 11 – suspected site of the library wall; 123 – suspected boundary of Žydų Street.

Š, V ir P kampai. Patikslinta jo PR priestato sienos vieta bei jos konstrukcija. Aptiktos dviejų įėjimų į sinagogą vietos.

2020 m. projektuojant Žydų gatvės plano atkūrimą, kuris pakeistas XX a. viduryje, atlikti archeologiniai tyrimai norint patikslinti M. Strašuno bibliotekos vietą ir buvusios Žydų gatvės planą. Tirtos 4 perkasos (1 pav.), iš viso 44,84 m^2 plotas.

Perkasa 16 tirta lygiagrečiai su Žydų gatve, ieškant bibliotekos ŠR kampo. Bendras ištirtas perkasos plotas 10 m^2. Joje tirti griuvenų sluoksniai, kurie tęsėsi iki 1,9 m gylio. Griuvenų horizonte perkasos ŠR dalyje 1,05 m gylyje atidengtas M. Strašūno bibliotekos ŠR kampe buvusio įvažiavimo į sklypą tarpuvartės Š sienos pamatų fragmentas. Jis datuojamas XX a. pradžia. Perkasos centrinėje dalyje 95 cm gylyje atidengtas

pastato, funkcionavusio iki M. Stražūno bibliotekos, pamato fragmentas. Jis orientuotas statmenai Žydų gatvei, datuojamas XIX a. pabaiga – XX a. pradžia. Perkasos PV dalyje 40 cm gylyje atidengtas M. Stražūno bibliotekos ŠR kampo – tarpuvartės P sienos suardytas fragmentas.

2 pav. Perkasoje 17 fiksuotas buvęs Žydų gatvės paviršius – akmenų grindinys. J. Račo nuotr.

Fig. 2. The former surface – stone paving of Žydų Street recorded in trench 17.

Perkasa 17 tirta į PR nuo Žydų gatvės. Ji kasta ties centrine bibliotekos dalimi ieškant jos sienos ir tikintis aptikti išlikusio grindinio ar gatvės fragmentų. Tačiau aptikus stambių griuvenų ir įrengtą apšvietimo stulpą, perkasos plotas buvo apribotas. Bibliotekos sienos pasiekti nepavyko. Bendras ištirtas perkasos plotas 9 m^2. Po viršutiniais XX a. suformuotais šiukšlių ir griuvenų sluoksniais 70 cm gylyje perkasos PV dalyje atidengtas buvęs Žydų gatvės paviršius – netašytų lauko akmenų grindinys (2 pav.), datuojamas XIX a. – XX a. I puse. Priešingoje perkasos pusėje 66 cm gylyje fiksuoti du mūrai pastatų, stovėjusių kitoje gatvės pusėje nei biblioteka. Abi atidengtos struktūros vieno laikotarpio ir datuojamos XVII–XVIII a. Centrinėje perkasos dalyje po 90 cm storio XX a. šiukšlių ir griuvenų sluoksniu pasiektas 40 cm storio XVII–XVIII a. sluoksnis. Po juo susiformavęs 15–30 cm storio XVI–XVII a. sluoksnis. 1,55 m gylyje pasiektas įžemis.

3 pav. Perkasoje 18 atidengtas M. Stražūno bibliotekos pastato pamato PR kampas. J. Račo nuotr.

Fig. 3. The SE corner of the foundation of the Strashun Library unearthed in trench 18.

Perkasa 18 tirta į PR nuo Žydų gatvės, lygiagrečiai su jos PR kelkraščiu. Ji kasta norint aptikti bibliotekos PR kampą. Bendras ištirtas perkasos plotas 18,17 m^2. Iki kasto 1,5 m gylio glūdėjo XX a. griuvenų sluoksniai. Šalinant griuvenas 1 m gylyje atidengtas pastato pamato fragmentas. Suderinus su kartografiniais duomenimis nustatyta, kad šio pamato vieta atitinka M. Strašūno bibliotekos pastato pamato PR kampo vietą. Perkasos ŠV dalyje fiksuotas vidinis bibliotekos kampas (3 pav.). Jis datuojamas XIX a. pabaiga – XX a. pradžia. Lygiagrečiai su aptiktu bibliotekos pamatu 1 m gylyje atidengtas dar vieno šioje vietoje stovėjusio pastato pamatas, kuris funkcionavo iki M. Strašūno bibliotekos ir greičiausiai nugriautas prieš jos statybas. Šis pamatas datuojamas XVIII–XIX a. Dar dviejų labai suardytų mūrų likučiai fiksuoti perkasos ŠV dalyje. Šie abu fragmentai labai prastai išlikę, tad datuojami tik preliminariai XVIII–XIX a. Perkasos PR praplėtime pašalinus griuvenų sluoksnį, 95 cm gylyje atidengtas buvusios Žydų gatvės netašytų lauko akmenų grindinio fragmentas (analogiškas kaip perkasose 17 ir 19 ir datuojamas XIX a. – XX a. I puse).

Perkasa 19 tirta į PR nuo Žydų gatvės. Ji formuota arčiau Vokiečių gatvės siekiant patikslinti tolesnę buvusios Žydų gatvės eigą. Bendras ištirtas perkasos plotas 7,67 m^2. Centrinėje perkasos dalyje 80 cm gylyje fiksuotas apardytas buvusio Žydų gatvės grindinio fragmentas. Perkasoje atidengtas grindinys datuojamas XIX a. – XX a. I puse. Iki tirto 1,7 m gylio fiksuoti tik suardyti sluoksniai.

Tyrimų metu rasti ir inventorinti 73 radiniai, datuojami XVI–XX a.

The Investigation of the Remains of the Great Synagogue of Vilnius

In 2020, in continuing the investigation of the site of the remains of the foundation of the Great Synagogue of Vilnius, 4 trenches totalling 44.84 m^2 were excavated (Fig. 1). Layers of rubble containing isolated 18th–19th-century finds that were created during the synagogue's 20th-century demolition and the later levelling of the surface were mostly recorded. Only the central part of trench 17 contained an archaeologically valuable 16th–18th-century cultural layer up to 1 m thick. The investigation identified the site of the Strashun Library (Fig. 3) as well as the former continuation of Žydų Street and its level. The paving fragments discovered during the investigation confirmed the continuation of former Žydų Street (Fig. 2). The paving dates to the 19th – first half of the 20th century. The buildings were demolished in the mid-20th century.

Ernestas Vasiliauskas

Pakruojo sinagogų kompleksas

2020 m. rugpjūčio 28 d. ir rugsėjo 2–8 d. Pakruojo rajono savivaldybės administracijos užsakymu buvo atlikti geofizikiniai žvalgymai ir archeologiniai žvalgomieji tyrimai (VšĮ Archeologijos centras) Pakruojo buvusių žydų paveldo objektų (žieminės sinagogos ir štiblo) vietoje, Kranto g. 8 (patenka į Pakruojo sinagogos (UK 955) apsaugos zoną). Iškasti 9 šurfai, ištirtas bendras 33,65 m^2 plotas, georadaru žvalgytas 720 m^2 plotas. Įžemis – rudas molis su dolomito priemaišomis pasiektas įvairiame gylyje (nuo 12 cm iki 1,32 m).

Pradžioje, siekiant išsiaiškinti tiriamo objekto pastatų vietas, atlikti kartografiniai tyrimai, siekiant lokalizuoti ketinamų tirti pastatų vietas. Tyrimui naudotas seniausias žinomas detalus 1935 m. Pakruojo miesto planas ir Vokietijos karinių oro pajėgų žvalgybos skry-